

Wopera Zsuzsa*

Ment-e digitalizáció által a polgári bírászkodás elébb? Könyvismertetés Dr. Gyarmathy Judit *Digitális korszakváltás a magyar bíróságokon* című könyvéről

Vörösmarty Mihály *Gondolatok a könyvtárban* című verses híres mondatának parafrázisa jól szemlélteti Gyarmathy Judit 2025-ben megjelent hiánypótló kötetének célját, amely ezen alap gondolat köré épülve mutatja be a digitalizáció hatását a magyar polgári igazságszolgáltatás fejlődésére. Az igazságszolgáltatás megkerülhetetlen digitalizációja, a technológiai vívmányok alkalmazása az ítélkezésben és a polgári jogviták elbírálása során évtizedek óta megosztó kérdés a szakma körében. Általános vélekedés, hogy az elektronikus technológiák alkalmazása az igazságszolgáltatásban elmarad a digitális technológiáknak az életviszonyok más területein való érvényesülésétől. Ezt a helyzetet sokan az eljárási jogi garanciák, az igazságszolgáltatási alapelvek maradéktalan érvényesülésével magyarázzák, és látható, hogy Európa országaiban is széles spektrumon mozognak az alkalmazott megoldások. Vannak olyan országok, amelyek kifejezetten nyitottak a digitalizáció vagy akár a mesterséges intelligencia nyújtotta lehetőségek igazságszolgáltatásban történő felhasználása iránt, míg más jogrendszerekben ezt szinte teljes mértékben elutasítják. Németországban például az ún. „A jövő polgári pere” reformbizottság 2025. január végén tette közzé azt a jelentését, amely a polgári peres eljárás digitalizációjának fejlesztéséhez kapcsolódik, és erre vonatkozóan tartalmaz ajánlásokat. A zárójelentés nagy hangsúlyt helyez az online eljárások bevezetésére, ami alkalmas az eljárások időtartamának csökkentésére. A tárgyban folyó kutatások alapján megállapítható, hogy Európában jellemzően a bírósági munka digitalizálására helyeződik a hangsúly, amellyel összefüggésben a magyar eredmények európai viszonylatban is élenjárónak mondhatók. Az algoritmusok és a mesterséges intelligencia becsatornázása a bírói döntés-előkészítésbe,

döntéshozatalba még csak kutatási projektek szintjén jelenik meg, míg az MI-alapú támogató programok kifejlesztésével jellemzően a laikus jogkeresőket kívánják segíteni, amire jó példa Írország, de Magyarországon is találunk kifejezetten ezzel a céllal létrehozott keresőfelületet.

Az elektronikus technológiák, a digitalizáció és a mesterséges intelligencia igazságszolgáltatásban betöltött helyét, fejlesztésének lehetőségeit és korlátait, továbbá veszélyeit érintő élénk szakmai diskurzusra is figyelemmel kifejezetten aktuálisnak tekinthető Gyarmathy Judit munkája. A szerző a digitalizáció és a polgári peres eljárás alapvető összefüggéseit, a technológiai fejlődés polgári jogalkalmazásra gyakorolt hatását elemzi monográfiájában. Műve már emiatt is hiánypótló, az pedig különösen értékesé teszi a kötetben leírt folyamatok értékelését, és az elemzést is hitelesíti, hogy a szerző gyakorló bíróként, a saját megélt tapasztalatain keresztül, ebből a perspektívából tárgyalja a témát. A kötetben központi szerephez jut a Covid-járvány igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásainak elemzése, ami azért elengedhetetlen, mert ez az időszak – sajnálatos módon – az e-tárgyalások, e-kapcsolattartás igazi főpróbája volt, és mindenképpen felgyorsította az elektronikus tárgyalások térnyerését a polgári igazságszolgáltatásban.

A kötet nyolc fejezetre tagolódik. A szerző a *Bevezetés*ben világosan kijelöli a monográfia célját, amely szerint a kötet elsődlegesen a digitális bírósághoz vezető úttal, annak mérföldköveivel és kihívásaival foglalkozik. A szerző a bevezetésben felállít három, egymással tartalmilag összefüggő hipotézist, amelyekre a kötet végén részletesen reflektál. Az első szerint a digitalizációs fejlesztések növelik a bíróságok rezilienciáját (ellenálló képességét), ami jelentős hatással van a polgári eljárások lefolytatásának kereteire is, mindemellett támogatást adnak a bíróságok magasabb színvonalú ítélkező tevékenységéhez. A második előfeltevés szerint a bírósági digitalizáció eddigi megoldásai segítik a polgári eljárásjogban alapvető és rendszerszinten megjelenő perhatékonyság

* Egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar; elnök, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.

érvényesülését. A harmadik hipotézis szerint, amennyiben az első és második előfeltevésben foglaltak igazolódna, azok fenntartása érdekében a digitalizációs vívmányok további fejlesztése szükséges.

A szerző a második fejezetben, *Az új polgári perrendtartás perindítási szabályai a perhatékonyság szolgálatában* cím alatt először röviden végigvezeti az olvasót a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) elfogadását megelőző „kordokumentumok”, így a polgári perjogi kodifikációt elindító kormányhatározat, a Kormány által 2015 januárjában elfogadott Konceptió, majd ezt követően a Pp. indokolásának legfontosabb, az elektronizációt érintő célkitűzésein, a perhatékonyság érvényesülésének szempontját szem előtt tartva. E fejezet célja annak összefoglalása, hogy a polgári perrendtartás új szabályai a digitalizáció vívmányaival összefüggésben miként képesek szolgálni a perhatékonyságot, továbbá, hogy a digitalizáció szerepet játszhat-e az eljárás észszerű időn belüli befejezésének támogatásában.

A szerző ezzel összefüggésben részletesen kitér a jogviták észszerű időn belül történő befejezését új dimenzióba helyező, a polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről szóló 2021. évi XCIV. törvény (Pevtv.) jelentőségére, a polgári perben is irányadó, a tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványának tekintendő, észszerű időn belül történő befejezés követelményére.

A könyv harmadik fejezete a *bírósági digitalizáció magyarországi fejlődését* mutatja be a kezdeti lépésektől a hatályos szabályozásig. Kifejezetten hasznos olvasmány, amelyben a szerző külön fejezet alatt tárgyalja a bírósági határozatok közzétételének és anonimizálásának folyamatát. Külön értékes része a fejezetnek a bírósági határozatok közzétételének egyik lehetséges következménye: a bírói profilalkotás lehetőségének tárgyalása, ami az MI időszakában megkerülhetetlen kérdés. A szerző itt tér ki részletesen az elektronizált eljárások bemutatására, köztük a cégeljárás és a fizetési meghagyásos eljárás elemzésére. Előbbi esetén a bíróságok számára is komoly kihívás lesz a Jszytv. hatálybalépése.

A szerző ebben a fejezetben már célzottan a polgári perekben vizsgálja az elektronikus technológia fejlődési folyamatát, nem mellőzve a joggyakorlatban jelentkező problémák tárgyalását, mint pl. az elektronikus kapcsolattartásra kötelezett személy által a tárgyaláson papíralapú okirat becsatolása, amelynek a bíróságok általi merev értelmezése vált szükségessé a Pp. 608. § (1) bekezdésének módosítása. Ebben a fejezetben tárgyalja a szerző az egyszerűsített telekommunikációs jelenlét nemrég bevezetett szabályait, a gyorsított per tapasztalatait, a kettős, papíralapú és elektronikus iratkezelés problematikáját. Álláspontom szerint a digitális vívmányok jelentőségét az igazságszolgáltatásban, illetve az e-iratkezelés hatékonyságát gyengíti, ha minden, az e-aktában lévő iratot papíralapon is tárolni kell, de ez a megoldás a kizárólagos elektronikus tárolás veszélyeire tekintettel egyelőre elkerülhetetlennek tűnik.

A monográfia IV. fejezete a *járványügyi veszélyhelyzet idején bevezetett különleges jogrendi szabályozási* helyzetet tárgyalja, korhűen feldolgozva az ott alkalmazott jogi megoldásokat az eljárásjogilag értelmezhetetlen rendkívüli ítélke-

zési szünettől a Veir. jogszabályokig. Ezek a kormányrendeletek a különös eljárási szabályok megállapítása mellett az igazságszolgáltatási tevékenységet ellátó személyek jogálására, illetve a bírósági, az ügyészi, a közjegyzői, a végrehajtói szervezet működésére vonatkozó speciális szabályokat is megállapítottak a veszélyhelyzet idejére. Az eljárási szabályok egyfelől az eljárások megindíthatóságát, másfelől a már megindult eljárások folytathatóságát biztosították oly módon, hogy az eljárásban részt vevők életének és egészségének megóvása érdekében valamennyi eljárásban a lehető legkisebb mértékűre korlátozták a személyes közreműködéssel járó eljárási cselekményeket, és ahol lehetett, teljesen ki is iktatták azokat. A szerző külön szerkezeti egységben tárgyalja a veszélyhelyzeti jogalkotás hatását a Kúria működésére. Kiemelkedő része a fejezetnek az, ahol a szerző a veszélyhelyzet tapasztalatait összegzi a digitalizáció szemszögéből.

A könyv V. fejezete a magyar igazságszolgáltatás digitalizáltságát, a *digitális fejlesztések hatását veti össze más külföldi és nemzetközi bírósági modellekkel*, megoldásokkal az igazságügyi eredménytábla adatai alapján, részletesen elemezve az egyes mérési szempontok szerinti eredményeket. A szerző megállapítja, hogy a vizsgált szempontrendszer alapján a magyar igazságszolgáltatás dobogós helyen áll. Ebben a fejezetben az igazságügyi digitalizáció jövőbeli irányairól is részletesen értekezik a szerző.

A kötet hatodik fejezete a *bírósági digitalizáció empirikus tapasztalatait* összegzi bírói szemszögből. Mindig gazdagít és hitelesebbé tesz egy szakkönyvet, ha annak szerzője empirikus vizsgálatot végez, amely különösen jelentős a magyar bírói kar kifejezetten konzervatív attitűdjé szempontjából, amelyre maga a monográfia is utal. A kérdőívet a kötet melléklete tartalmazza. Az empirikus kutatásban a Kúria civilisztikai ügyszakban eljáró bírái vettek részt. Az elektronikusan kitöltött kérdőíven több kérdés is a MI jelenlegi és jövőbeli igazságszolgáltatásban történő felhasználására kérdezett rá. Előremutató megállapításokat tartalmaz a kötet jelen fejezete és különösen szemléletes a 220. oldalon található szöveghő az eredményeket tekintve. A szöveghőben megjelenő „segítség”, „fejlődés” és „veszély” kifejezések jól szemléltetik a bírák vagy akár az igazságszolgáltatás MI-hez való viszonyát. A kérdőíves empirikus kutatást mélyinterjúk is kiegészítették.

A VII. fejezet a bevezetésben meghatározott *hipotézisek értékelését* tartalmazza. A szerző itt egyértelművé teszi, hogy a Covid-járvány miatti veszélyhelyzet a polgári igazságszolgáltatásban felgyorsította a digitalizációs vívmányok implementációs folyamatát, amely e nélkül biztosan lassabb lett volna, továbbá segítette a bíróságok ítélkező tevékenységét. Egyetérték a szerzővel abban, hogy a digitalizáció, az elektronikus technológiák alkalmazása elősegíti a perhatékonyság rendszerszintű érvényesülését. A jövőbeli fejlesztéseknek egyik iránya álláspontom szerint a „papíralapúság” kiiktatása kell legyen, mert ha továbbra is fennáll a jelenlegi kettősség, akkor az elektronikus technológia maximum segítheti a bírósághoz fordulás jogának gyakorlását, határozatok kereshetőségét és a hatékony joggyakorlást az eljárás során, de nem lesz képes olyan szintre fejleszteni az igazságszolgáltatást, amelyre a modern technika, MI jelenlegi állása szerint az már alkalmas lenne.

A szerző a kötet utolsó fejezetében záró gondolatai között megfogalmazza, hogy a digitalizáció nem öncél, annak az igazságszolgáltatáshoz való könnyebb hozzáférés célját kell szolgálnia. A szerző álláspontja szerint a digitalizáció növeli a bírósági szervezet rezilienciáját és rugalmasságát, és polgári

ügyekben elősegíti a Pp. alapelveinek érvényesülését, ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a kizárólag digitálisan működő rendszerek komoly veszélyt rejtnek, a kizárólagosságból eredő kiszolgáltatottság és sérülékenység miatt, amire az igazságszolgáltatásnak fel kell készülnie.

